

Ny rapport fra Fødevarerøkonomisk Institut om danske forbrugeres opfattelse af tilsætningsstoffer og andre teknologier

Indledning

Fødevarerøkonomisk Institut, ved Københavns Universitet har undersøgt forbrugernes kendskab og holdninger til brugen af tilsætningsstoffer og andre teknologier, som brug af mikroorganismer, genteknologi (GMO) og nanoteknologi i fødevarer.

Fødevarestyrelsen har anmodet om at få udført undersøgelsen, idet der efter styrelsens opfattelse var behov for at få mere viden om danske forbrugeres holdninger på disse områder. Fødevarestyrelsen vil anvende resultaterne til bl.a. at målrette oplysningsindsatsen overfor forbrugerne.

Reglerne for og anvendelsen af tilsætningsstoffer og andre teknologier er grundigt beskrevet på Fødevarestyrelsens hjemmeside ([link](#)).

Det primære formål med undersøgelsen var at skabe sig et billede af de danske forbrugeres viden om, opfattelse af og præferencer for tilsætningsstoffer og til en vis grad andre teknologier. Dette blev bl.a. forsøgt klarlagt ved at undersøge forbrugernes kendskab til, hvordan tilsætningsstoffer og andre teknologier bruges og mærkes på fødevarer. Ligeledes blev det undersøgt, om forbrugerne forbinder brugen af tilsætningsstoffer med sundhedsrisici, og om de i så fald forsøger at undgå fødevarer, hvor disse har været brugt.

Resultater

Undersøgelsen bestod af et spørgeskema, som blev udsendt til et repræsentativt udsnit af danske forbrugere. Der indkom i alt 2046 besvarelser. Resultaterne og Fødevarestyrelsens kommentarer hertil fremgår af nedenstående.

Mærkning og information om tilsætningsstoffer og teknologier

Undersøgelsen viser helt overordnet, at forbrugerne har brug for mere viden om tilsætningsstoffer og andre teknologier. Ca. 60 % af de adspurgte synes ikke, at de ved nok om tilsætningsstoffer og teknologier til at kunne træffe det rigtige valg af fødevarer. Ligeledes svarer ca. 60 % af de adspurgte, at det ikke er nemt at se, om der er anvendt tilsætningsstoffer i en fødevare, mens det tilsvarende tal for anvendelsen af teknologier er 70 %.

Undersøgelsens deltagere blev bl.a. spurgt om, hvorvidt de mener, der er krav om mærkning på fødevarer, hvori der er anvendt tilsætningsstoffer eller andre teknologier.

Ca. 60 % af de adspurgte mente, at det altid er mærket, når en fødevare indeholder tilsætningsstoffer, mens ca. 10 % ikke ved, om det er mærket. I forhold til anvendelsen af teknologier ved fremstilling af fødevarer svarede ca. 35 %, at de ikke ved, om det er mærket, når sådanne fremstillingsmetoder er benyttet.

Deltagerne modtog undervejs oplysninger om anvendelse og mærkning af tilsætninger og teknologier.

Herefter svarede ca. 80 % af de adspurgte, at de i forvejen kendte til de givne oplysninger om tilsætningsstoffer, ca. 60 % kendte til de givne oplysninger om GMO, og 35 % kendte til de givne oplysninger om mikroorganismer.

Ifølge mærkningsreglerne skal det altid fremgå af ingredienslisten hvis fødevarer indeholder tilsætningsstoffer, næringsstoffer, aromaer, enzymer eller mikroorganismer. Resultaterne antyder, at det er svært for forbrugerne at læse ingredienslisten. Anvendelse af GMO og bestråling i fødevarer skal også mærkes i ingredienslisten. Dette vil sandsynligvis også blive tilfældet med brug af nanomaterialer i fødevarer, men der er endnu ikke godkendt sådanne produkter til markedsføring i EU.

Accept af tilsætningsstoffer og teknologier

Resultaterne viser generelt, at der er større skepsis over for anvendelse af GMO og tilsætningsstoffer end for anvendelse af mikroorganismer, hvilket muligvis kan hænge sammen med, at deltagerne opfatter mikroorganismer som mere naturlige.

Umiddelbart efter der blev givet oplysninger om tilsætningsstoffer og teknologier i spørgeskemaet, blev der spurgt til deltagernes accept af brug af tilsætningsstoffer, mikroorganismer og GMO.

Ca. 60 % svarede, at de synes, det er i orden at bruge mikroorganismer til produktion af fødevarer. Derimod synes kun ca. 30 %, at det er i orden at bruge tilsætningsstoffer og ca. 20 %, at det er i orden at bruge GMO.

Deltagere, som ikke havde modtaget forudgående oplysninger havde en lidt lavere grad af accept over for anvendelsen af tilsætningsstoffer og andre teknologier, mens accepten af anvendelsen af mikroorganismer var væsentligt forøget efter forudgående oplysninger.

Anvendelse af tilsætningsstoffer og teknologier

Deltagerne blev herefter spurgt om, i hvor stort omfang de tror tilsætningsstoffer og teknologier bliver anvendt

	Mange eller næsten alle fødevarer	Få eller nogle fødevarer
Tilsætningsstoffer	95 %	< 5 %
Mikroorganismer	55 %	30 %
Enzymer	60 %	20 %
GMO	20 %	65 %
Nanoteknologi	10 %	65 %
Bestråling	20 %	60 %

Tabel 1: Deltagernes vurdering af omfanget af anvendelsen af tilsætningsstoffer og teknologier

Resultaterne stemmer kun i nogen grad overens med virkeligheden. Tilsætningsstoffer anvendes i de fleste forarbejdede fødevarer. Dog er brugen af tilsætningsstoffer i økologiske fødevarer mere restriktiv, mens uforarbejdede fødevarer, fx frugt og grøntsager samt fødevarer til spædbørn og småbørn som udgangspunkt ikke indeholder tilsætningsstoffer.

Mikroorganismer bruges i en lang række produkter, hvor de tjener forskellige formål som fx syring af mælkeprodukter til dannelsen af yoghurt, hævning af brød eller fermentering af øl og vin.

Godkendte GMO'er i EU omfatter arter af fx bomuld, majs, sojabønner og raps. GMO bliver anvendt til fx foder til dyr, og de må også anvendes i fødevarer. Der er dog endnu ingen eller meget få fødevarer på det danske marked, der indeholder eller er fremstillet af GMO, så dermed er forbrugerne formodentlig ikke stødt på fødevarer, der er mærket med GMO.

Enzymer anvendes i stort omfang i fødevarereproduktionen. Anvendelsen sker typisk som tekniske hjælpestoffer, dvs. de bruges under produktionen af fødevarer, men har ikke en funktion i det færdige produkt. Derfor skal brugen af dem heller ikke fremgå af mærkningen.

Der er endnu ikke godkendt nogen fødevarer med bevidst fremstillede nanomaterialer til markedsføring i EU.

Bestråling må i Danmark kun anvendes til aromatiske krydderier og krydderurter. Omfanget af markedsføring af disse i Danmark er meget begrænset.

Opfattelser af sundhedsrisici ved tilsætningsstoffer og hvordan de forsøges undgået

Undersøgelsen viser, at en betydelig andel af deltagerne bekymrer sig om tilsætningsstoffer. Ca. 15 % af de adspurgte opsøger ofte viden om tilsætningsstoffer, og næsten 40 % tænker over

tilsætningsstoffer næsten hver gang, de køber fødevarer. Ca. 30 % af de adspurgte tænker over tilsætningsstoffer, når de bliver nævnt i medierne, mens ca. 15 % aldrig tænker over, om der er tilsætningsstoffer i deres fødevarer.

Deltagernes strategier til at undgå tilsætningsstoffer er i prioriteret rækkefølge:

1. At læse etiketten på fødevarer (ca. 50 %)
2. At tilberede mad fra bunden, undgå færdigretter samt at købe danske og økologiske fødevarer (ca. 40 %)
3. At undgå dåsemad og specifikke grupper af fødevarer (ca. 20 %)

Ca. 20 % af de adspurgte gør ikke noget for at undgå tilsætningsstoffer.

Næsten 40 % af deltagerne forsøger at undgå farvestoffer, og næsten 30 % forsøger at undgå kunstige sødestoffer. Der er ca. 15 %, der forsøger at undgå alle tilsætningsstoffer.

Årsagerne til, at tilsætningsstoffer forsøges undgået, er for ca. 40 % af de adspurgtes vedkommende, at de er unaturlige, skadelige for helbredet og unødvendige. Ca. 30 % af deltagerne mener, at tilsætningsstoffer dækker over dårlig kvalitet, mens ca. 20 % mener, at man ikke kan stole på myndighedernes risikovurderinger af stofferne.

Ud fra en række postulerede formodede sundhedsrisici har det vist sig, at deltagerne bekymrer sig om de forskellige risici i følgende rækkefølge:

1. Allergi og forstyrrelse af hormonbalancen
2. Cancer og miljøpåvirkning
3. Indvirkning på fertilitet, overvægt og hyperaktivitet

Som udgangspunkt er der ikke sundhedsrisici ved at spise fødevarer med tilsætningsstoffer. Alle tilsætningsstoffer er grundigt risikovurderet, og ved de godkendte grænseværdier er der ikke risiko for, at selv forbrugere med et ekstremt højt indtag får for meget af et tilsætningsstof. Hvis der opstår ny begrundet mistanke til et godkendt tilsætningsstof, bliver det risikovurderet igen, og hvis det findes nødvendigt, bliver grænseværdierne tilpasset.

Ansvar for indtag af tilsætningsstoffer

Ansvar for forbrugernes indtag af tilsætningsstoffer bliver næsten ligeligt fordelt af de adspurgte på forbrugerne selv (ca. 55 %), myndighederne (ca. 60 %) og industrien (ca. 45 %). Det var muligt at angive mere end et svar.

Overordnet har fødevarevirksomhederne selv et ansvar for at deres fødevarer er sundhedsmæssige forsvarlige og følger reglerne. Myndighederne administrerer de særlige regler for tilsætningsstoffer, aromaer, bestråling, GMO, mikroorganismer m.v. og påtager sig dermed et ansvar for kun at godkende produkter, der er sundhedsmæssige forsvarlige at anvende i fødevarer. Derudover kontrollerer myndighederne de fastsatte regler for, hvordan tilsætningsstoffer og anden teknologi skal mærkes på fødevarer, så forbrugerne får mulighed for selv at tage ansvar og vælge produkter fra eller til.

Konklusion

Undersøgelsen viser, at forbrugerne i nogen udstrækning mangler viden om, hvilke krav, der er til mærkning af fødevarer, bl.a. fordi de kan have svært ved at finde relevant information om tilsætningsstoffer og teknologier på fødevarerne, selvom denne skal fremgå af deres mærkning. Der er en del forbrugere, der ikke føler sig i stand til at træffe informerede valg vedr. tilsætningsstoffer og teknologier, når de køber ind.

En stor del af forbrugerne har et godt kendskab til tilsætningsstoffer, mens kendskabet til anvendelse af fx GMO og mikroorganismer er mindre godt. Viden om de forskellige tilsætninger og teknologier har betydning for, om forbrugerne accepterer brugen af dem. Dette ses i undersøgelsen især for mikroorganismer.

Det ser ud til, at forbrugerne er meget godt klar over, i hvor vid udstrækning, der anvendes tilsætningsstoffer, enzymer og mikroorganismer i fødevarer. Anvendelsen af bestråling, nanoteknologi og GMO er overvurderet, hvilket kan hænge sammen med manglende kendskab til disse teknologier og mærkning af fødevarer med brugen af dem.

En betydelig del af forbrugere bekymrer sig om tilsætningsstoffer, og der er mange, der læser etiketten på fødevarer for at undgå tilsætningsstoffer. Ellers køber eller undgår forbrugerne bestemte fødevarer og tilbereder mad fra bunden for at undgå tilsætningsstoffer. Det er især farvestoffer og kunstige sødestoffer, der forsøges undgået. Som udgangspunkt er denne bekymring ubegrundet, da alle tilsætningsstoffer er risikovurderet og godkendt af myndighederne.